

- О. Воропай // Звичаї нашого народу : етнограф. нарис : у 2 тт. / О. Воропай. – Т. I. – К., 1991.
3. Історія Академії наук України : 1918–1923 : Документи і матеріали. – К., 1993.
  4. Конрад Н. И. К вопросу о литературных связях / Н. И. Конрад // Избр. тр. : Литература и театр. – М., 1978.
  5. Радзикович В. Письменство : У взаєминах із Візантією / В. Радзикович // Історія української культури / [за заг. ред. І. Крип'якевича]. – К., 1999.

Lesia Reva

**ALL-UKRAINIAN ACADEMY OF SCIENCE BIZANTOLOGICAL
COMMISSION RESEARCH (BASED ON THE NATIONAL LIBRARY OF
V.I. VERNADSKYJ ARCHIVS)**

The article deals with the activity of the Bizantological commission of VUAN in 30s of XX century. In spite of the hard financial condition and short period of existing, the commission did a lot for the bizantological studies in Ukraine.

Key words: Bizantological commission, Ukraine, bizantological studies.

Резаненко В. Ф.
(м. Київ, Україна)

**ОСОБИСТЕ ТА ОСОБИСТІСНЕ В МЕТОДОЛОГІЇ КИТАЄЗНАВЧИХ
ТА ЯПОНОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

У статті приділено увагу питанню адекватного розуміння концептів особистого й особистісного носіїв світоглядних принципів релігійно-філософських вчень Китаю, що, на думку автора, є однією з ключових проблем методології досліджень культур традиційних країн Далекого Сходу.

Ключові слова: особистість, особисте, особистісне, адекватність, концепт, світогляд, традиційні країни, соціокультурний простір, моральність, духовність, інь-ян взаємини, духовно-енергетичний, принцип «лі».

Особистість-носієй традицій далекосхідної культури формується в умовах соціокультурного простору, основу розбудови якого складають світоглядні принципи трьох релігійно-філософських вчень, а саме, даосизму, конфуціянства та китаєзованого буддизму. Під впливом синкретизму ідей цих вчень життєдіяльність людини Далекого Сходу спрямовується на саморозкриття й використання (в повсякденних справах) власного природного потенціалу, тобто так званого її *особистісного* (個性). Власне, на це вказує напрацьована східною релігійно-філософською думкою низка духовних, морально-етичних тощо принципів, діючи за якими, людина стає на шлях не до Бога (за західною традицією), а на шлях «до себе», розкриваючи (自己) на цьому шляхові своє особистісне, природне (個性) і таким чином удосконалюючись як в духовному та фізичному, так і в

морально-етичному планах.

За таких умов формування кожної окремої особистості її *ego* прагне набути абсолютного статусу. Проте, в контекстуальному суспільстві таке прагнення не призводить до домінування *ego* суб'єкта дії над іншими, оскільки без *ego* інших не актуалізуватиметься його (суб'єкта) *ego*.

Отже, в основу методології китаєзнавчих та японознавчих досліджень ми покладемо *особисте* та *особистісне* людини, яка є носієм світоглядних принципів вище згаданих вчень, під впливом яких формується її свідомість, що характеризується певними чеснотами, проповідуваними цими вченнями.

В умовах симбіозу трьох вище згаданих релігійно-філософських вчень, який утворювався протягом майже 2000 літ, в традиційних суспільствах Далекого Сходу, зокрема в Китаї та Японії, сформувався соціокультурний простір, який ми називаємо «тривимірним». Тривимірність полягає в тому, що через даоські, конфуціанські та буддистські морально-етичні принципи оцінюються чесноти як людини пересічної (людини суспільної горизонталі), так і людини, що наділена владними функціями (людини владної вертикалі). Тут варто зауважити, що попри суттєві розходження між деякими принципами згаданих вчень, спрямовані вони на одне: вивести людину на шлях саморозкриття (自己) своєї природи, свого внутрішнього «я» (за яким ми розуміємо *особистісне* (個性) з метою її духовного й фізичного вдосконалення. Отже, *особистісне* як внутрішній / природний потенціал людини тривимірного соціокультурного простору проявляється, актуалізується і збагачується через чесноти, що набуваються нею (людиною) із засвоєнням і дотриманням настанов, принципів трьох релігійно-філософських вчень. Сформулюємо стисло «завдання» цих вчень.

Згідно даоського канону «Іцзін» (易經), дао (道) «опосередковується» енергетичними ритмами інь-ян (|) космосу / всесвіту. Людина (人), синхронізуючи свої ритми інь-ян (—) з космічними (+), стає на шлях (德) «набуття» дао (道), тобто на шлях розкриття (自己) своєї природи (個性) й природи речей, а отже на шлях пізнання істини (真理). Іншими словами – на шлях духовного (精) та фізичного (体) вдосконалення, що також розуміється як повернення (шлях) до своєї природи.

За Конфуцієм, людина стає на шлях наслідування Неба (як абсолютного зразка) (天道) й набуття гуманності (仁), через що їй відкривається шлях розкриття власної природи. Іншими словами – це шлях набуття людиною таких моральних якостей, через які вона стає зразком для інших, за яким вони також стають на шлях розкриття власної природи та пізнання істини.

Головним «завданням» китаєзованого буддизму є підвести людину до стану нірвани (涅槃) як найвищого рівня духовності (精).

Отже, спільною метою «шляхів» кожного з даних вчень є розкриття *особистісного* людини (個性).

Даоське вчення пропонує це робити (рис. 1):

- 1) спираючись на інтуїцію (德);
- 2) сприймаючи речі не опосередковано (直);
- 3) через набуття духовності (精);
- 4) через неупередженість (忠);
- 5) дотримуючись «золотої середини» (中);
- 6) через поміркованість (行);
- 7) через істинне (природне) «я» (吾);
- 8) через дотримання принципу природності (理).

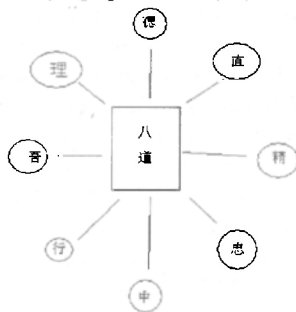

Рис. 1.

У китайзованому буддизмі розкриття людиною свого *особистісного* здійснюється через засвоєння й дотримання восьми настанов Будди (рис. 2), за якими людина повинна:

- 1) правильно (正) думати (思) (обмірковувати, відчуте серцем (思));
- 2) мати правильні (正) думки (念) (йти за велінням серця (念));
- 3) правильно (正) дивитись на речі (見);
- 4) правильно (正) ставитись до справ (業);
- 5) набувати духовності (精) правильним шляхом (正);
- 6) правильно (正) висловлюватись (言);
- 7) приймати правильні (正) рішення (定);
- 8) правильно (正) повелівати (命).

Рис. 2.

У конфуціянстві (рис. 3) *особистісне* шляхетної людини (цзюн цзи) (君子), або гуманної людини (жень) (仁) розкривається через:

- 1) дотримання законів Неба та Землі (正);
- 2) неопосередковане сприйняття речей / явищ (直);
- 3) щирі діяння за будь яких обставин (恩);
- 4) принципи й неупереджені дії (義);
- 5) дотримання принципу золотієї середини (中);
- 6) дотримання принципу лі (理);
- 7) виконання синівського обов'язку (孝);
- 8) дотримання правил ритуалу лі (禮).

Рис. 3.

Через ці принципи релігійно-філософських вчень Китаю, а також через набуті (через них) чесноти людини-носія традицій далекосхідної культури, що будується на цих принципах, людина стає на дао-шлях духовного і фізичного вдосконалення, мета якого за даосизмом – фізичне й духовне безсмертя, за буддизмом – духовне безсмертя, за Конфуцієм – перетворення у високоморальну (гуманну) людину *жень* (仁). Вищезазначене, відповідно, уособлюється абсолютном дао, нірваною Будди, Небом Конфуція, стану яких людина набуває через дао-шлях.

Отже, розкриття (актуалізація) особистого та особистісного людини-носія

світоглядних принципів трьох релігійно-філософських вчень відбувається (як вже зазначалося вище) у так званому тривимірному соціокультурному просторі, духовно-фізична складова якого формується переважно під впливом даосизму та буддизму, а морально-етична – переважно під впливом конфуціянства. З вище наведеного випливає важливий методологічний принцип: отримати уявлення про *особистісне* (個性) людини такого соціокультурного простору можна через розкриття смислу принципів релігійно-філософських вчень Китаю і, відповідно, набутих через ці принципи чеснот людини. Таке розкриття варто здійснювати за допомогою етимологічного (мовно-культурологічного) аналізу ідеограм-носіїв наведених принципів. Передусім розкриємо смисл таких ключових понять, як *особисте* (自己) та *особистісне* (個性).

Ключовою складовою поняття 個性 є ідеограма 性. Етимологічний словник «Шовень» [3] пояснює її зміст так: 人之易氣性 (природа / основа ян-енергетизму людини). І додає: 善者也 (ця природа є доброю). Інтерпретація японського дослідника Кобаясі [5]: 性は、生まれながら持っている善の性質 (добра природа (характер) людини від народження). Японський дослідник Уеда [4] надає цій ідеограмі такого значення: 人が生まれながらにして天より賦与された心神の本体 (духовне начало людини від природи).

Слід відмітити, що всі наведені значення ідеограми 性 пов'язані з ідеєю, яку передають її складовими елементами: духовність / духовне (忄) [людини] від народження (生), адже значення ідеограми 忄 ~ 心 («серце») асоціюється з такими поняттями, як «дух», «духовне», «духовність», «психіка», «психічне». *Отже, особистісне* (個性) – це закладене в людині (індивіді (個)) її *духовне начало, яке розуміється як її природа, натура, характер тощо.*

Розглянемо етимології складових ідеограм слова 自己 («особисте»). У «Шовені» [3] піктографічна форма ідеограми 自 – зображення носу людини як «символ самовираження її ян-енергетизму з першим видихом при народженні». Піктографічна форма ідеограми 己 – зображення двох поздовжніх та трьох поперечних ниток на рамі ткацького верстата. У «Шовені» через це зображення (асоційоване з роботою човника верстата) передається ідея «упорядкування хаосу п'яти першоелементів природи» через ритми їхніх інь-ян взаємин.

Таким чином, термін 自己 (зі словниковим значенням) «особисте» розуміємо як природну здатність людини гармонізувати внутрішній стан інь-ян взаємин, тобто упорядковувати свою природу, збагачувати її, самовдосконалюватись духовно й фізично, формувати себе як особистість через набуття чеснот за нормами й правилами традиційного суспільства, сформованого за морально-етичними принципами релігійно-філософських вчень Китаю. Сказане можна підтвердити наведенням етимологій кількох

вище поданих идеограм-носіїв таких чеснот і принципів.

道 – «дао-шлях» (цілеспрямований (彳) правильний шлях (正) до вищого (абсолютного) (八) рівня (一) самовираження людини (自)). Звернімо увагу на те, що елемент 自 передає (тут) ідею самовираження природи людини, яка стає на дао-шлях (道), що, до речі, кореспондує з ідеєю цієї идеограми в слові 自己 – «особисте».

德 (德) – «де» (цілеспрямований шлях (彳), на якому людина (亻) здатна правильно (+) бачити (目 ~ 𠄎) і серцем (інтуїтивно) (心) розуміти природу (приховану (冫) суть) речей / явищ). Відтак *de* – це буття досконало мудрої людини, здатної стати на шлях набуття дао (道) як вищого рівня самовираження *особистого* (自己).

正 – «Небо (ян) і Земля (інь) (二) як дороговкази життєвого руху (止)». Гармонізація інь-ян взаємин (за релігійно-філософськими вченнями Китаю) здійснюється через дотримання людиною *золотої середини*, через яку людина, об'єднуючи в собі енергетику Неба (ян) та енергетику Землі (інь) стає посередником між ними. Носіями ідеї *серединності* як критерія гармонії інь-ян взаємин є, наприклад, такі идеограми, як 工 – «мистецтво», 王 – «мудрий правитель», 仁 – «людина високої моралі».

義 – «самовираження людської природи (我) на серединному шляху (王) духовного й фізичного вдосконалення (八)».

中 – «духовно-енергетична розгортка (丨) інь-ян космічних ритмів – символ середини (中), через яку актуалізується бінарність опозиції інь-ян взаємин речей / явищ, відбувається гармонізація цих взаємин і, відповідно, самовираження природи речей / явищ, зокрема, особистого (自己) людини».

精 – «восьмирічний шлях (米) духовного й фізичного (青) вдосконалення людини як серединний». На «восьмирічність» вказує елемент 八 – «вісім», який в складі елементу 米 идеограми 精 посідає чотири позиції за чотирма головними напрямками світу (+) та чотирма – проміжними (×). Отже, на восьмирічному шляхові людина, діючи за певними нормами моралі та принципами, оволодіває дао (道), набуває високої духовності (精), стає на шлях Неба (仁).

理 – «конфуціянський принцип *лі* як життєве кредо високоморальної людини (王, що діє за законами природи (里)».

仁 – «конфуціянська» гуманна людина (亻), головним життєвим принципом якої є дотримуватись законів Неба та Землі (二), тобто діяти за законами природи».

思 – символ «правильного способу мислення», основу якого складає гармонійний зв'язок між розумовим (田) та духовно-інтуїтивним (心).

Звернімо увагу на те, що всі вищеподані идеограми містять елементи, які

передають ідею *серединності* (八, 十, 十, 正, 中, 米, 王, 仁), як ознаки «пляху», через який людині відкривається її *особистісне* (個性) та проявляється (актуалізується) її *особисте* (自己).

1. Большой китайско-русский словарь / [ред. И. М. Ошанин]. – М. : Наука, 1983. – Т. 1–4.
2. Великий китайський словник ієрогліфів / [ред.-уклад. Лань Янь]. – Ченду : Сичуань Цишучубаньше, 1988. – Т. 1–6.
3. Етимологічний словник ієрогліфів / [упор. Сюй Шень]. – Шанхай : Гуцзі чубаньше, 1986. – 867 с.
4. Новий великий словник ієрогліфів / [авт.-уклад. М. Уеда]. – Токіо : Коданся, 1993. – 2776 с.
5. Новий китайсько-японський словник ієрогліфів / [авт.-уклад. С. Кобаясі]. – Токіо : Сьогаккан, 1995. – 1235 с.
6. Резаненко В. Ф. Семантические элементы знаков иероглифической письменности / В. Ф. Резаненко – К. : УМК ВО, 1989. – 356 с.
7. Резаненко В. Ф. Элементы семантико-графической системы иероглифической письменности : Учеб. пособие / В. Ф. Резаненко – К. : УМК ВО, 1988. – Ч. 1. – 354 с.
8. Японський енциклопедичний словник / [авт.-уклад. І. Сімура]. – Токіо : Іванами сьотен, 1980. – 2448 с.

Volodymyr Rezanenko

PERSONAL AND INDIVIDUAL IN METHODOLOGY OF CHINESE AND JAPANESE STUDIES

Adequate understanding of personal and personality concepts of bearers of world-view principles of Chinese religious and philosophical doctrines is given consideration in the article. In author's opinion, it is one of the key problems of methodology of research studies of cultures of the Far East traditional countries.

Key words: personality, private, individuality, adequacy, concept, conception of the world, traditional countries, socio-cultural space, morality, spirituality, in-jan interrelation, spiritual-energetic, principle «li».

Тома Н. М.

(м. Київ, Україна)

«ТРЕБНИК» ПЕТРА МОГИЛИ В КОНТЕКСТІ ЦЕРКОВНОГО РЕФОРМУВАННЯ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОРА

У статті з'ясовано роль і значення «Требника» Петра Могилы в процесі церковного реформування, проаналізовано мову цієї книги, підкреслено